

OBOR VZDĚLÁNÍ – ARANŽÉR

DĚJINY UMĚNÍ – SHRNU TÍ

ZPRACOVALA: IVANA HÁJKOVÁ

PRAVĚK

- paleolit : 3 000 000 – 9 000 př.n.l. (40 000 první nálezy)
- mezolit : 9 000 – 6 000 př.n.l.
- neolit : 6 000 – 2 000 př.n.l.

PALEOLIT

Umění je na vysoké úrovni vzhledem k tehdejšímu možnostem, nejstarší artefakty jsou nálezy pazourků a drobností z r. 40 000 př.n.l., památky v prvním loveckém stylu, kresby a malby zvířat, snaha o realistické zpracování

- Makarónská kresba, vytváření reliéfu dvěma prsty do měkké hlíny, zaměřeno hlavně na zvěř
- Perigorská škola - starší ze dvou oblast, jeskyně Lascaux – síň Býků (největší malba má 6 metrů, Sixtinská kaple pravěku)
- Magdalenská škola - mladší jeskyně Raufignac, Altamira, Niaux, jdou více do hloubky, používali perspektivu, vykreslovali detaily, často zobrazovali malby v pohybu, objevuje se i malba člověka
- Venuše -> symbol matky, velké široké boky, zdůrazněný klín a ňadra, nepodstatné, nejčastěji z kamene, Venuše s rohem hojnosti (vytesaná do kamene, Francie), Venuše z Willendorfu, Věstonická Venuše (hlína a popel, má asi 11 cm), Venuše z Lespouque (asi 15 cm, Francie)

MEZOLIT

Nové možnosti obživy, rozvoj venkovního umění, funkce umění hlavně pro diváka, dochovaly se hlavně kresby na skalních převiscích (znázorňují tanec, oslavy,...), úroveň směřuje k abstrakci, vytrácí se obrys, celému období se říká 2. lovecký styl

NEOLIT

Usedlá společnost -> umění na místě, objev řemesla, jednoduché tkaní látek, obydlí stavěli ze spletené slámy, dřeva a hlíny

- Keramika - podle zdobenosti - tiskovaná, šňůrová, vypichovaná, podle tvaru - zvoncová, srdcovková, vynález hrnčířského kruhu. Hrnčířský kruh se poprvé objevil zhruba ve 2 tisíciletí př. n. l. v Egyptě, na Středním východě (Mezopotámie) a v Asii, ale kořeny nacházíme v Číně.
- Architektura - dochovaly se megalitické stavby, kameny 2-4 metry, až 4 tuny, sloužily buď jako kalendář nebo pro náboženské účely
- Menhiry -> obrovský neopracovaný do země zapuštěný kámen, v zemi je asi 1/3, v Bretani Carnac – Aleje tisíce menhirů
- Dolmeny -> soubor tří kamenů, základ pro architrávový systém, možná pohřebiště, Španělsko – jeskyně Menga
- Kromlech -> uskupení dolmenů a menhirů, Stonehenge

Naše naleziště Jeskyně Šipka – Dolní Věstonice, Předmostí u Přerova – naleziště Venuší, rytiny na kostech, Pekárny u Brna – rytiny na kostech, Klobouky u Slaného („Kamenný muž“), Dolní Chabry (menhiry, „Pastýř“) Koněpruské jeskyně – naleziště dýk s rytinami

STAROVĚKÝ EGYPT A MEZOPOTÁMIE

EGYPT

Archaické období (předdynastické) -> 5 000 – 2 700 př.n.l., stará říše -> 2 700 – 2 200 př.n.l., střední říše -> 2 200 – 1 500 př.n.l., nová říše -> 1 500 – 1 000 př.n.l. Centralizované kolem řeky Nil, kulturu objevil Napoleon, umění ovlivňuje **polytheismus** : faraón je jeden z Bohů, má absolutní moc **posmrtný život** : mumifikace, dary do hrobek

Architektura -.architrákový systém, gigantické stavby

- Mastaba : nadzemní stavba z cihel, která byla používána jako hrobka vládnoucích vrstev, vedla ke stavbě stupňovitých pyramid, Džoserova stupňovitá pyramida v Sakkáře, několik mastab na sobě, z cihel, architekt Imhotep, jsou orientovány sever-jih-západ-východ (každý rok, jedna strana)
- Pyramida : půdorys čtverce, do špičky, jehlan, nejstarší je v Medúnu, nejznámější jsou v pyramidovém poli v Gíze Cheopsova (150 m na výšku, 230 m na šířku, jinak taky Chufuova, původně z bílého leštěného vápence, uvnitř obrovská spleť chodeb a komor v nadzemí i podzemí), Ráchefova a Mentauerova pyramida
- Sfinga (strážkyně klidu a pohody, před ní nedochovaný chrám, tělo zvířete a hlava faraóna, vytesána z jednoho kusu kamene, orientována na východ)
- Hroby : Údolí králů ve Wésetu, hrob Tutanchamona, skalní hroby, napůl přírodní, napůl vykopané
- Chránové soubory : pozemský vybudovaný chrám, vede k němu cesta lemovaná sfingami, před vchodem 2 obelisky, za nimi dvě strážní věže = pylony, se schodištěm pak následuje vstup na nádvoří, na začátku kolosy, sochy faraónů, často sedící, nejznámější Memnonovy kolosy, nádvoří obeháno sloupovou chodbou = peristyl, na konci nádvoří malý chrám, v něm socha Boha, přístupný jen kněžím Karnac, Luxor, Wésset
- Skalní chrámy- má jednu velkou chránovou místnost vytesanou do skály Abú Simbel

Sochařství - monumentální : zidealizováno, obrovské, realistické : daleko menší, realističtější, sochy zpočátku velice strnulé, blokové, obrovské, zautomatizované rysy, kánon : soubor pravidel, hlava a nohy jsou z profilu, oko a tělo je zepředu, bedra ze ¼ natočené, spojeno s architekturou

- Inkrustace : vykládání očí soch barevnými sklíčky, případně drahými kameny, to činilo sochu živější, oděv zdobili zlatem, případně bronzovými pláty
- Džoserova hlava -> monumentální, Menkaurés s manželkou -> polomonumentální, Rahotep s manželkou Nofretou -> muž tmavou pleť, nadživotní, polychromované, portréty Nefertiti -> 2 busty, asi 50 cm, realistické
- Reliéf : objevoval se v pásích, měl funkci vyprávění příběhů, četl se odspodu nahoru, vysoký -> na pomezí sochy a malby, nízký -> blíž k podkladu, zapuštěný -> zapuštěný do zdi, velmi náročné, Stéla krále Uta (stéla=deska, zobrazeny symboly, činy a zákony, pak se umísťovala na příhodná místa)

Malířství - platí pravidlo kánonu jako v sochařství, hieratická perspektiva : čím významnější člověk, tím větší byla jeho podobizna, malby hlavně v mastabách, ale ne v pyramidách, používali temperu a předtím bahno z Nilu (zředěné), uplatňovali vícehledovost (snažili se zobrazit postavu u více úhlů pohledu, aby vystihli například pohyb), všechna barevnost byla symbolická, Vlys s husami u Medúmu -> ze staré říše, Akácie s ptáky -> různé druhy ptáků, ze střední říše, Achnatonovy dcery -> deformované hlavy, zvláštní tvar těl, z nové říše

- enkaustika : malování barevným voskem (vosk+barva)
- písmo : hieroglyfy rozluštil r. 1822 J.F.Champolion z Rosetské desky, psali na papyrus

MEZOPOTÁMIE

Civilizace, která se vyvíjela zároveň s Egyptem, trvala asi 3 000 let, v okolí řek Eufrat a Tigris, vyvíjelo se zde mnoho kultur, došlo zde k velké potopě

- sumersko-akkatské období = starobabylonské, 4 000 – 1 100 př.n.l., města -> Ur, Uruk, Babylon, panovníci -> Chamurapi, Gudea
- asyrské období, 1 100 – 600 př.n.l., města -. Ašur, Ninive
- novobabylonské období, 600 – 500 př.n.l., města -> Babylon, panovníci -> Nabukadnezar, panovník už nebyl považován za Boha, uctívali válku

Architektura

- zikkurat : svatyně, poutní místo, stavěny z cihel z bahen, glazované, měl 3 části -> dole peklo, uprostřed země, nahoře nebe a chrám
- chrám : apsida, kněžiště, např. Nini-Zazi (v Mari), v Uru byly další chrámy
- palác : jen jedno podlaží, např. v Mari, z cihel, štukové zdobení (součást reliéfní výzdoby), města : perfektní urbanistická koncepce, pravoúhlé cesty, opevnění, kanalizace, př. Ninive,
- Babylon -> celé opevněné, Procesní cesta (kolem 7 m vysoké zdi, na nich symboly – lev, drak, býk)
- Ištařina brána (vstupní brána, glazovaná modrou barvou, na ní znaky lvů), za branou stály umělé zahrady se zavlažováním, tzv. Semiramidiny, uvnitř města stál Nabukadnezarův palác, Zikkurat Entemenanki (tzv. Babylónská věž, až 90 m)

Sochařství

- dochované malinkaté sošky, často zobrazovány ženy s hadí nebo ptačí hlavou, kánon : tělo musí být na výšku 4 hlav památky : Dáma z Varky (příklad inkrustace)
- reliéfy : zdobily paláce nebo stély, Chamurapiho zákoník (nahore reliéf předávání zákoníku, pod ním klínovým písmem zákoník)

Malířství

- glazury na Ištařině bráně, moc se jich nedochovalo
- písmo : klínové písmo, vytesáváno do kamene, vyštipováno, umělecké řemeslo
- válečky, kterými se tisklo
- Urská standarta -> zpracováno jako dva živcové kameny, zarámované do dřeva, zdobeno perleťovou, slonovinovou a lazuritovou mozaikou, drobné zlaté zdobení

KRÉTA A MYKÉNY

KRÉTA

Mínojská kultura → podle krále Mínoa, období 2600 až 1400 BC (doba bronzová), Kréťané byli umělci a citliví lidé, neopevňovali města → byli chráněni mořem, inspirovali se fantazií, obchodovali s různými starověkými kulturami (Egypt, Přední východ..), po výbuchu sopky na ostrově Théra kultura zanikla → ovládli je Mykéňané, umění není jen účelné → povýšeno na samostatný projev (připravili cestu pro řeckou estetiku)

Architektura - architrávový systém, „labyrint“ → spletité chodby v podzemí i v patrech, sklady, místnosti.. nádvoří : centrum palácového komplexu, na nádvoří jsou vyvýšené tribuny, kde se konaly tauromachie (= kultovní hry, přeskokování býka), paláce měly kanalizaci, teplou vodu, splachovací záchody, Knossos, Faistos

Sochařství - malé sochy (maximálně 30 cm), vše bylo polychromované, sochy bohyně, kult matky, který byl spojen s hady, horní část těla neoděná, tělo ovinuté hady, sošky hudebníků a akrobatů

Malířství - fresky doplněné štuky, moře (delfíni, ryby, hvězdice, sépie), kánon - velice podobný egyptskému fresky v Knossu - zachovaly se částečně → mají domalované části, freska Pařížanky - proporce obličeje podle kánonu → velké oči, Princ v lilích

Umělecké řemeslo - glyptika = řezba do drahých kamenů, rhytony - vázy posvátného charakteru užívané k rituálním účelům (na krev..), z keramiky a kamene, případně z keramiky a kovu, rhyton z býčí hlavy - pochází z Knossu, zlatý pohár z Vafia

MYKÉNY

Období 1600 až 1100, Mykény objevil Heinrich Schliemann, především válečníci → museli opevňovat města obyvatelé Achájové = největší národ předřecké kultury, umění je ovlivněno mínojskou kulturou

Architektura - zaměřena na posmrtný život,

- hroby, šachtové (ve skále a s dary), kruhové (měly „falešnou klenbu“)
- pevnosti z kyklópského zdiva (tlusté asi 4m, někde dokonce 17m)
- megaron - základ pro všechny řecké chrámy, obdélníková síň (uprostřed síně ohniště a kolem něj 4 sloupy podpírající strop), před hlavní místností je předsíň se sloupovým vstupem, Lví brána : mykénská brána, jednoduchá masivní, v rámci architrávového systému, zdobí ji 2 lvice

Sochařství se nedochovalo

Malířství - dominují válečné motivy

Umělecké řemeslo

Agamemnonova maska : celá ze zlata, pravděpodobně nepatřila Agamemnonovi, ale někomu ze střední vrstvy, válečné motivy: štíty, přilby, zbraně, zbroj, šperky

STAROVĚKÉ ŘECKO

Předarchaické období (12. až 9. století BC), archaické období (8. až 6. století BC), klasické (5. až 4. století BC), helénistické (4. až 1. století BC), z Řecka vychází mnohé kultury, původ řecké civilizace není znám, otrokářství

Rysy umění

- ovlivněno krétským uměním → měli spolu obchodní styky
- vycházelo z reality (protiklad krétské fantazii), umění zobrazuje nejen bohy → člověk není závislý na bozích
- měřítkem umění je člověk (dokonalý, milující krásu, rozkoš), estetika (kalokagathia) a harmonie
- bohové jsou podobní lidem

Architektura - architráfový systém, směřuje k odlehčování, stavební řády, rozlišujeme je podle sloupů

- dórský - nejjednodušší → nemá patku, „mužský“ (pevný, jednoduchý, mohutný, nižší), vznikl na Peloponésu, Delfský chrám, Apollónův
- iónský - má patku a složitější žlábkován, hlavice s volutami, „ženský“ (tenčí, jemnější, zdobenější), vznikl v Malé Asii, v Efesu, v Milétu, v Halikarnasu
- korintský - vznikl z iónského, hlavice je zdobená rostlinnými motivy (listy akantu), dřív může být nahrazen karyatidou (socha ženy) nebo atlasem (socha muže)

chrám - základem pro chrám je megaron, oheň byl z vnitřní síně přesunut před chrám, lidé nesměli dovnitř chrámu → vše se odehrávalo venku, měly barevné zdobení, amfiteátr – divadlo v přírodě, dole je orchestra, zadní budova na převlékání je tzv. skené, ženy hráli muži, stadiony – například 200x35 m, zaokrouhlené okraje, místa až pro 300 000 lidí, stoa – starořecká sloupová síň, na náměstí, sloužila ke stínu, obchodování, řečnění, gymnasion – ústav pro vzdělání, hlavně tělesné, původně se školili jen muži, palestra – zápasště, někdy součást lázní

památky - archaické : Héřin chrám v Olympii, Artemidin chrám v Efesu, Diův chrám v Olympii, klasické : Akropole - kultovní místo v okolí Athén, Parthenón (chrám zasvěcený bohyni Athéně, od architektů Iktina a Kallikrata, před chrámem stála desetimetrová socha Athény), propylaje (zastřešené vstupní brány se sloupy, vstup na Akropoli), chrám Niké (vítězství, v iónském stylu), Erechteion (chrám v iónském stylu, 4 korintské sloupy s karyatidami), Mausoleum v Halikarnasu

Sochařství - v nejstarším období postavy a sochy strnulé, perfektně uměli vyjádřit pocity, nálady, anatomii, sochy byly polychromované

- archaické období - kúros : jinošský akt, hlavně atleti, ruce připažené k tělu, v pěst, většinou nakročena levá noha směrem kupředu, tzv. archaický úsměv (strnulý výraz), Kúros z Mélu, Kúros z Anavisu, Bronzový Apolen, Muž s teletem, kontrapost: nakročena, pokrčená jedna noha, tělo přizpůsobené, nakloněná ramena a hlava, koré : dívka, strnulý výraz obličej, bohatý účes a oblečení
- klasické období - klasický styl : přísný, chladný, postavy bez úsměvu, Myrón : Diskobolos (nádherné propracování svalů sochař pohybu, gesta a okamžiku, Kritias : Delfský vozataj (žádný konkrétní muž, podle určitých představ dokonalosti, tvář zdobená inkrustací, klidná síla), Polykleitos : utvořil kánon (tělo na výšku 7 hlav), Feidias : vyzdobil sochami Pantheon, socha boha Dia v Olympii, mokrá drapérie : sochy a reliéfy mají na sobě jakoby zmoklí oděv, Praxitelés : bral náměty z náboženství, autor prvního ženského aktu – Afrodita (zjemnělá nadýchaná kráska)
- reliéf - nepatrně vystupuje : pak se nazývá basreliéf, vystupuje vysoko : vzniká vysoký reliéf, tzv. hautreliéf, je vhlouben : jde o en creux [ankré]

Malířství – fresky nedochovány, malby na vázách, geometrické tvary, meandry, černofigurový a červenofigurový styl

ETRUSKOVÉ A STAROVĚKÝ ŘÍM

ETRUSKOVÉ

Objevují se na Pyrenejském poloostrově asi v 7. století př.n.l., umění ovlivněno náboženstvím, magie – věštění (z letu ptáků, blesků, vnitřností zvířat,...)

ARCHITEKTURA – hrobky, šachta : do ní vsunuli urnu i s dary, kruhové : vytesávali je do skály směrem dolů, falešná klenba, vlezl se do ní i sarkofág, tumuly : jáma, z hlíny mohylka (dole podezdívka), tzv. kuželový hrob, chrámy - podezdívka z kamenů, ale pak dřevo a kameny, což se nedochovalo, střediska, města, na akropolích, opevněné, i terasovité zástavby, vycházeli z terénu, dobře technicky nadaní

SOCHAŘSTVÍ- terakota, jakákoliv vypálená hlína, většinou neglazovaná, sarkofág- schránka na mrtvého, zdobené, na nich například reliéf mrtvého i s manželkou, zobrazení v leže, vzpřímený, opírá se o lokty – vyjádření pohody, klidu, míru, volná socha - Římská vlčice : Romulus a Remus byli dodáni až v renesanci

MALÍŘSTVÍ- věřili v posmrtný život (v hrobech památky jako výjevy z hostin, tanec), představovali si posmrtný život velmi vesele, symbol shledání

ŘÍM

- 5. – 1. století : republika, 1. století – 395 : císařství, 395 n.l. : rozdělení říše, 476 n.l. : zánik Západořímské říše, náboženství ovlivňuje umění (v říši vládne polytheismus, ale to se změní, když je roku 313 n.l. přijat edikt milánský), umění vychází z Etrusků, ale znali i řecké umění (Kréta, Mykény)

ARCHITEKTURA- mohli hodně stavět, protože na to měli dost prostředků i materiálu, stavěli jak světské tak i náboženské stavby, chrám -navazuje na helénistický styl, z megaronu : obdélníkový půdorys, pantheon : kruhový půdorys, mauzolea, domy atriové : ve středu domku atrium (nádvoří), uprostřed něj bazének nebo studna, dva vstupy do místností a sloupy, činžovní domy : tzv. insula, několikpatrové (5-7 pater), balkónky, 1 záchody na patře, bazilika, vícelodní, nesloužila k náboženským účelům ale k obchodování, diskuzím, amfiteátry - Colosseum : obvod 537 m, výška 50 m, původně částečně zastřešené, každé patro jiný sloup (dórský, iónský, korintský), zdobeno spoustou soch bohů, kapacita až 45 000 diváků, i vodní bitvy, zápasy (šelmy, dravci,...), akvadukt - prvotní funkce : vede vodu, druhotná funkce : most, komunikace, Gardský most : 275 m dlouhý, 50 m vysoký, silnice, lázně - thermis, zadarmo, aby tam mohl jít kdokoliv a diskutovat tam, teplá i studená voda, hry,...fóra - náměstí, kolem dokola divadla, chrámy, lázně, obchody, bazilika, Forum Romanum, vítězné oblouky, vítězné sloupy, divadla, paláce - komplex více budov, divadla, lázně, závodiště, koupaliště, Hadriánova vila : i podzemní život, tunely v podzemí (tudý tahali otroci věci), vodní divadlo, Neronův zlatý dům : otáčivá jídelna

SOCHAŘSTVÍ - zvali si umělce z Řecka, náměty, historie, dobové scény, psychologické portréty, mizí polychromie, většina děl součástí něčeho, sochařství odděleno od architektury, portréty, Scipio Afričan : první psychologický portrét, busta, dokonalé proporce, inkrustace, Cicero, Caesar : mužné rysy, někdy místo vlasů nános vosku, naturalistické, Marcus Aurelius : první sousoší na Kapitolském náměstí, dynamické detaily, odhodlaný výraz, reliéfy - Titův vítězný oblouk : postavy, které hodně vystupují jakoby vepředu, zploštěné za nimi, harmonické, konkrétní, přesné, Hadriánův vítězný sloup : spirála, má 18 pásů, 200 m, bitva s Dáky

MALÍŘSTVÍ- od 5. století se vyvíjí pouze v interiéru, snažili se o zachycení reality, ale zjednodušovali ji až k iluzi (základ stylu, který měl vzbudit dojem skutečnosti), vytvářeli fresky, mozaiky, inkrustaci, deskové malby, faunské portréty, knižní malbu, inkrustační : napodobuje inkrustaci (do zdi namalují, jakoby tam bylo dřevo nebo kameny, ale nejsou tam), architektonická : zobrazuje iluzi města, přírody tak, že to vytváří zdání prostoru, ornamentální : stěny tónované světlou barvou a na tom ornamenty nebo přímo namalované reprodukce třeba obrazy z jiných domů, divadelní : prostor vypadá jako divadelní kulisa včetně herců, Dům Vettiů (Pompeje)

KŘESŤANSKÁ ANTIKA

- 1. – 8. stol. na západě po rozpadu Římské říše, vychází z antiky, ovlivněna a podřízena křesťanstvím, existovala nejdříve tajně, veřejně až po r.313, kdy vyšel Edikt Nánšský, byla inspirována Biblií

ARCHITEKTURA - počátky byly těžko postižitelné, to, co vznikalo bylo utajováno, Dura Europia : město, kde se dochovalo spousta domů rozšířených o baptisteria (prostor s nádobkou na vodu, baldachýn, sloupy, výzdoba), prvky římské architektury, půdorysy buďto křížový (řecký i římský kříž) nebo ortogonální, pohřbívali do katakomb, baptisterium : nejdříve součást domů, pak i zvlášť, martyriím : malá kaple mučedníků, kruhové stavby vystavěny na místech, kde se ten svatý nikdy nenacházel, bazilika : oltář orientován na východ, trojlodní, prostřední byla vždy vyšší, osvětlení z boku, okna byla ve všech lodích, na konci hlavní lodě byla apsiola, ve které byl ambon, kazatelna a oltář, nejednalo se už o architrábový systém, ale používali valenou klenbu, sakristi, katechumenum -> místo pro nepokřtěné, řed hl. lodí nádvoří (atrium) obehnané sloupy, uprostřed studna s pitnou vodou

Ravena : Chrám San Apollinare Nuovo -> největší inspirace pro románskou dobu, mozaiky po stěnách (po obloucích výjevy z životů svatých,...), Řím : Sv. Pavel za hradbami, Sv. Petr, Sv. Jan z Lateránu, Santa Maria Magore, Aquilei : bazilika, Betlém : bazilika Narození páně, Jeruzalém : Krustův hrob, Chrám nanebevstoupení

SOCHAŘSTVÍ - výzdoba sarkofágů, občas se objevuje reliéf jako dekorace sloupů, chrámů

MALÍŘSTVÍ - nejde jim o kvalitu, ale o obsah, volné tahy štětcem, volný rukopis, barvy jsou jasné, teplé, snaha o pohyb postavy, obličej je nepodstatný, orant : typický častý symbol, často výjevy z Písma, symboly : ryba = ichtis, vinný hrozen, pastýř s ovečkou, páv = nesmrtelnost, kotva = naděje, kříž = až později symbol víry, od 4. stol. zobrazovali Ježíše a Marii, kříž, evangelisty (Matouš -> anděl, člověk, Marek -> lev, Lukáš -> býk, Jan -> orel), potom i apoštoly a apokalypsu, fresky nebyly moc kvalitní

- knižní malba : kodex = svázané listy, pak i desky, Vídeňský kodex, Purpurový kodex, Rozenský kodex
- mozaiky : Průvod císaře Justinina a císařovny Teodory -> statický výraz ve tváři, tvrdé pevné okraje, snaha o vystižení šatů, v San Apollinare nuovo -> průvod klanět se Ježíškovi

UMĚNÍ RANÉHO STŘEDOVĚKU

předrománské umění, asi 5. – 10. stol.

ANGLOSASKÉ UMĚNÍ

- hmotnost staveb, blokovost, strohost
- kostel v Esconbe v Anglii
- iluminace : vliv barbarů (dekorace) a raně křesťanského umění
- iniciála : propracované, zvěř, geometrie, člověk, zlaté předměty

KAROLINSKÁ RENESANCE

- probíhala za vlády Karla Velikého (768 – 814) na jeho dvoře
- paláce : v Cáchách -> inspirace Římem, kostel, který kopíruje je v Ravenně
- hrady, dvorce
- užitkové stavby : maják, most v Mohuči
- baziliky
- kostely : na západní straně mezi dvěma věžemi pevnostní vchod = westwerk
- sochařství : jediná plastika se nachází v Louvru z 8. stol. -> jezdecká socha Karla Velikého
- klášter : St. Allen ve Švýcarsku
- chrám s apsidou, křížová chodba, uprostřed dvůr se studnou, dormitář (ložnice), refektář (jídlna), shromaždiště, kuchyně, nemocnice, hřbitov, ubytovna pro návštěvy, chlévy, dílny
- karolinská minuskula : Cáchy, Trevír, Remeš, Tours

OTÓNSKÁ RENESANCE

- v období 10. stol. v Německu
- architektura : kostel Sv. Cyriaka v Gernrode
- kovolitectví : huť v Hildesheimu
- nástěnná malba : kostel Sv. Jiří při klášteře v Oberzell
- užívá hieratické perspektivy -> důležití lidé jsou větší

ROMÁNSKÉ UMĚNÍ

románské umění v Evropě, vznikají nové feudální vztahy : feudál, léno, půda x poddaný, zemědělské obyvatelstvo), král a aristokracie, roste váha křesťanství, splynuly myšlenky nauky antické s křesťanskými, románský sloh se obracel k římskému umění, podle toho i název, trvalo asi 11. – 12. stol, normanská invaze do Anglie r.1066 přinesla sloh, který se rozšířil, byl znám jako normanský ale na kontinentě se rozšířil jako románský

ARCHITEKTURA - tíha, mohutnost, malá členitost, přísná kompoziční skladba, lizéna : obloučkový vlys, plochý svislý pás, pilíře, kochy, ornament, přípor : oblý sloup, vertikální podpůrný článek, slepé arkády : jen člení zeď, neotvírají, klenba : nebe, valená, křížová (někdy bez žeber), těžké klenby, sdružená okna : dvou až tří, otvírají se ven, kvůli pronikání světla a nezatěžování klenby, sloupy : hlavice buďto krychle, jehlan nebo kupole, trpasličí galerie : pásy drobných zdobených arkád

- církevní stavby - kostel -> vliv Říma (půdorys, centrální loď s apsidou, další lodě, i přístavky a transept), viditelná krása obraz neviditelné, oriens = latinský východ, zpřístupnili věřícím ostatky svatých, loď, kněžiště (presbytář) = chór, vyvýšení, pod ním krypta, nartex = západní předsíň pro nepokřtěné (katechumeny), západní strana = tribuna pro šlechtice, kruchta, věž, benediktinský kostel v Cluny ve Francii, bazilika -> jedna až tři lodě, portál i věže, valená klenba, nartex, rotunda -> kostelík, toto hlavně u nás, klášter -> kostel, křížová chodba = kvadratura = ambit = rajský dvůr, kapitulní síň, refektář, dormitář, knihovna, hospodářské budovy, dvůr
- světské stavby - hrady -> sídlo šlechty, ochrana, už ne hradiště, kamenné (opuka), obranná věž donjon, omítky a malby, měštské paláce, měštánské domy, kamenné mosty

SOCHAŘSTVÍ - hlavně u hutí /kovolitectví/, snaha o samostatnost, Madony, krucifixy, u portálů, oltářů

UMĚLECKÉ ŘEMESLO - kovolitectví : odlévání do kovu probíhalo od r.1150, zlatnictví : relikviáře, stylizace, protažení postav, památky : vrata katedrály v Pise, portál baptisteria v Parmě, portál v Santiagu de Compostela ve Španělsku

MALÍŘSTVÍ - hlavní je duchovní smysl, ne realita : deformace anatomie, nelogická perspektiva, vořeno pro chudé, „čtli si v tom“, vitráž : vyřezávali skla i olovo, nástěnná malba : freska i secco, pevné kresby, jasné linie, pestré barvy, strnulost, malby svatých s jejich symboly : Marek-lev, Lukáš-býk, Jan-orel, Matouš-anděl, památky : okna katedrály v Chartres, Poitiers, Remeši, Ausburgu, byzantský vliv na chrám Sv. Marka v Benátkách, Saint-Denis -> vitráž, malby, Pisa -> deskové malby

ROMÁNSKÉ UMĚNÍ V ČECHÁCH - prolínají se dvě kultury : křesťanská a pohanská

ARCHITEKTURA - bazilika : Sv. Jiří (založená nejpozději r.920, nejstarší dochovaná památka v prostorách Pražského hradu), Spytihněvova (už neexistuje), Tismice, Sv. Prokop v Třebíči rotundy : Sv. Kříže, Longina v Praze, Sv. Jiří na Řípu, Sv. Kateřiny ve Znojmě, Sv. Martin, Sv. Vít (už neexistuje), chrám : Sv. Víta, Vojtěcha a Václava, hrady : Cheb, Zvíkov, Znojmo, Přindá, most : Juditin, věž : Černá věž na Pražském hradě, kláštery : Doksany, Osek, Milevsko, Plasy, Rajhrad, Velehrad

SOCHAŘSTVÍ - výzdoba ve Sv. Jakubovi u Kutné Hory, portál Sv. Prokopa v Třebíči, bazilika Sv. Jiří, plastiky : protáhlé, oděvy u těla, obličeje ne moc osobní, výrazný obrys

MALÍŘSTVÍ - Vyšehradský kodex, Sv. Kateřina ve Znojmě : pásy na stěně, omezené barvy (žlutá, bílá, červená, zelená, růžová, modrá jen málo), jedná se o 3 pásy fresek -> nejvýše jsou andělé a svatí, pak přemyslovská knížata a povolání Přemysla Oráče na knížecí stolec

St. Boleslav (Sv. Klimet), v Třebíči, rukopis Grampoldovy legendy o Sv. Václavovi, De civitate dei : o městě, obci boží, Kodex vyšehradský : ke korunovaci Vratislava r.1085 za 1. českého krále, výbor z evangelií

GOTICKÉ UMĚNÍ

12. – 15. století, raná gotika : ve Francii ve 12. století, ostatní Evropa 13. století, vrcholná gotika : ve Francii ve 13. – 14. století, ostatní Evropa ve 14. století, pozdní gotika : ve Francii a Itálii v 15. století, ostatní Evropa v 15. – 16. století, gótské, barbarské umění, protože gotika nevychází z antiky, vzniká ve Francii, souvisí se vznikem států, gotika chce v umění vrcholně vyjádřit křesťanství, čerpají z ní další slohy i jedinci

ARCHITEKTURA - gotika je městský sloh, popření vlastní hmotnosti, odhmotnění, vertikální, lomený oblouk, výrazová čistota, žebrová klenba : křížová, hvězdicová, speciální, opěrný systém : je vyveden venkem, aby nezabraňoval dojmu, vzniká tzv. krajkový, skelet : klenba propojená s pilíři, triforium : průchozí chodba uvnitř katedrály na opěrném systému, arkýř : výčnělek

bazilika : jedno-, troj- nebo pětilodní, nejčastěji s příčnou lodí, v každém průčelí jedna rozeta nad hlavním vchodem, hrady : a) na návrší, b) blatné -> vystaveny uprostřed nebo blízko vodních nádrží, měl bašty, cimbuří, arkýře se střílnami, centrem hradu byla věž donjon, města : 3 typy -> a) královská, b) při kláštorech, c) panská

1. gotická stavba : St. Denis v Paříži, Francie : katedrála Chartres -> opěrnému systému se říká kamenné lešení, katedrála Notre dame -> věž vysoká 80 m, katedrála v Remeši, Španělsko : katedrála v Seville, Itálie : dóžecí palác v Benátkách, Rakousko : Stephans domm ve Vídni, Anglie : katedrála v Lincolnu, katedrála ve Walesu

SOCHAŘSTVÍ - sochy hlavně použity jako výzdoba památek : proto jsou vidět jenom zepředu a z boků, náměty byly hlavně církevní postavy : svatí, madony, esovitě zahnuté, Francie : krása, moudrost, ušlechtilost, například v Remeši, Německo : nebojí se ošklivosti, např. Socha církve a synagogy ve Štrasburku, Itálie : realistické ztvárnění, díky rodu Pisanů, trojrozměrné

MALÍŘSTVÍ - iluminace, desková malba, fresky, secco, malba na sklo, vitráže, malba zpočátku velmi plošná, lineární, kladli důraz na linie, postupně přecházeli k realistickému zobrazení, vše dělali hlavně podle citu, to vedlo k deformaci, měli problém s třetím rozměrem, nezabývali se perspektivou

Giotto di Bondone, tzv. otec západního malířství, vymaloval kapli Sv. Františka v Assisi, dále maloval i ve Florencii, Miláně a Padově, maloval hlavně fresky, byl novátorský, byl mistrem malby lidí, gest, mimiky a výrazu

Jan Van Eyck - Holanďan, zasahuje i do renesance, jeho styl je na vysoké úrovni, velmi nadaný

UMĚLECKÉ ŘEMESLO - spojeno s církví, kalichy, relikviáře, vazby knih, tapisérie (dílo : tapisérie na hradě Anjou, zobrazuje Apokalypsu)

ČESKÁ GOTIKA přemyslovská : 13. – 14. století, lucemburská : 14. – 15. století, spojeno s Karlem IV., jagelonská : 15. – 16. století, končí husitskými válkami a vládou Habsburků

ARCHITEKTURA - kostely : sv. Františka při klášteře sv. Anežky v Praze, sv. Jakuba v Jihlavě, baziliky : sv. Prokopa v Třebíči, hrady : Křivoklát, Bezděz, Kost, Buchlov, chrám Sv. Víta (ze začátku postaven Matějem z Arasu, potom Petrem Parléřem, nejdříve rotunda, pak bazilika a nakonec katedrála), Karlův most, Staroměstská mostecká věž, Pražský hrad (sněmovna, jezdecké schody), chrám Sv. Ducha v Hradci Královék, láštery -> Zlatá koruna, Osek, Sedlec

SOCHAŘSTVÍ - raná gotika Porta Coeli, individuální rysy postav, po stranách dva lvi, mandorla -> svatozář ve tvaru mandle, Parléřovská huť - hlavně madony -> vyjadřují mateřský vztah ke Kristu, jsou esovitě prohnuté, mají líbeznou tvář, Ježíšek většinou zaboří prsty do tváře matky = vyjádření blízkosti, hlavy se naklánějí k sobě, Třeboňská madona, Šternberská madona, /řasené drapérie/, výzdoba Sv. Víta -> náhrobky předků Karla IV., v triforiu busty 21 lidí (manželky a děti Karla IV., stavaři chrámu,...)

MALÍŘSTVÍ - tvořili hlavně iluminace : pasionál abatyše Kunhuty, Velislavova bible, desková malba, Mistr vyšebrodský, Mistr Theodorik, Mistr třeboňského ortáře, Mistr rajhradský, Mistr litoměřický. - oltáře

RENESEANCE V ITÁLII

Renesance otevírá novověk, renesance = znovuzrození, obnova, jde vědomě proti gotice, vyznačuje se návratem k antice, románskému umění, ale ne po celou dobu svého trvání, ke konci období vychází už jen sama ze sebe, zrodila se v Itálii v 15. století, objevuje se renesanční člověk : všeučel, otevírá se svět, zrychluje se tisk (díky výrobě knihtisku) a výroba děl

periodizace- raná = quattrocento : 1420 – 1500, hlavním městem je Florencie, snaha o hledání, vrcholná = quinquecento : 1500 – 1550, pozdní = cinquecento : 1550 – 1580, manýrismus navazuje na pozdní renesanci, kopírují díla, nemají vlastní invence, ale jim to stačí, díla jsou bez obsahu, zaměřují se na formu, jedná se o období mezi renesancí a barokem

ARCHITEKTURA - převládá spíše horizontálnost, ta je zdůrazněna římsami, používají architrávový systém, okna : vedle sebe, zdvojená, rytmičká, atika : prodloužení domu do výše, ozdoba střechy, kupole : zakončené mornou, je to lucerna, používali antické sloupy jako dekoraci, arkády, pilastry (napůl zapuštěný sloup), dalším ozdobným prvkem jsou portály, domovní štíty, kazetové stropy, lunety, balustrády : zábradlí, feston : štukované listy, ovoce, girlandy = více festonů vedle sebe, sgrafita : černá a bílá barva, následně vyškrabávané, bosáž : nanesená omítka, která vypadá jako kvádry, rozvíjelo se světské stavitelství, roste význam veřejných staveb, stavěli baziliky, vily (na venkově), paláce (ve městech, uprostřed nádvoří), zámky (v okolí jsou zahrady, letohrádky, arkády), domy, radnice

- Filippo Brunelleschi - byl to italský architekt a sochař, zástupce rané renesance, stavěl hlavně ve Florencii : florentský nalezinec, chrám St. Lorenzo, St. Spirito, kupole florentského dómu
- Donatelo Bramante - autor původní podoby chrámu Sv. Petra
- Rafael Santi - Villa Madama v Římě
- Michelangelo Buonarotti - měl silné plastické cítění, zástupce vrcholné renesance, vedl stavbu chrámu sv. Petra, postavil Medicejskou kapli, Kapitolské náměstí

SOCHAŘSTVÍ - ideálem je dokonalá forma, sochali busty, drobné dekorační plastiky, plastiky do zahrad, hlavně figury, velmi dobrá znalost anatomie, realistické se stupněm idealizace, jako ozdoby používali sgrafita, akantové listy, vejcovou, perlovky, meandry, zubořezy, girlandy, festovy

- Donatelo- ovlivnil i italské malířství, počátky jeho tvorby ještě spadají do gotiky, bronzový David : vyjádření prostoduchého mladíka
- Andrea Verrocchio – Leonardův učitel
- Michelangelo Buonarotti - působil hlavně ve Florencii a Římě, David : z mramoru, zobrazení vnitřního soustředění, socha Mojžíše : stylizovaný autoportrét, vlasy = oheň, vousy = voda, rohy = svatozář, měl propracovanou anatomii lidského těla, sochy velmi dynamické

MALÍŘSTVÍ - zrodilo se ve Florencii, má dlouholetou tradici, která se odvíjí od Giotta, vycházejí z díla Masaccia, skvěle znali anatomii, studovali živé modely, perspektivu, kterou uplatňovali velmi vědecky, experimentovali se světlem, šerosvit = modelovali pomocí světla a stínu, sfumato = rozestřený okraj, tím docílili plastičnosti, olejomalba : používali temperu, ale místo vajíčka používali ke spojení olej, díky tomu mohli malovat jak na desky, tak i na plátno, to byl pokrok směrem k modernizaci

- Sandro Botticelli - zástupce florentské školy, kreslíř, zdůrazňoval ženskou krásu, ilustroval Božskou komedii, Zrození Venuše : obraz
- Leonardo da Vinci - malíř, sochař, architekt, vědec, tanečník,.... = renesanční člověk, Mona Lisa : použil sfumato, což vyjadřuje tajuplnost, hlavně u koutků očí a rtů, pokřivený horizont krajiny, Dáma s hranostajem, Madona ve skalách, kresba Sv. Jeronýma, Poslední večeře
- Michelangelo Buonarotti – Stvoření světa, Raffael Santi – Tři grácie, Tizian - Danae

ZAALPSKÁ RENESANCE

Na rozšíření renesance do zaalpských zemí mělo vliv několik skutečností. Především do Říma neustále proudilo velké množství poutníků, kteří se mimoděk mohli seznámit s novými myšlenkami. Naopak z Itálie do Evropy odcházela část potulných humanistů (např. Giordano Bruno) a také četná církevní poselstva. Do Francie se renesance rozšířila vlivem francouzsko-italských válek na počátku 16. století

ARCHITEKTURA - renesance se u nás uplatňuje především v architektuře světských staveb – zámků, paláců, radnic, obytných domů. V církevních stavbách se objevuje spíše v detailech. Bývají to například portály, věže, okna v původně gotických kostelech, oltáře či náhrobky, .zámky – šlechta opouští hrady jako svá sídla.

- první renesančním dílem je však letohrádek královny Anny = Belvédér, přízemní část navrhl Paolo della Stella, první patro a střechu navrhl Bonifác Wolmut, také letohrádek Hvětda
- Schwanzenberský palác na Hradčanském náměstí, dnes je zde vojenské muzeum
- renesanční domy: Dům u minuty, Týnská škola na Staroměstském náměstí
- renesanční zámky: Opočno, Náchod, Nové město nad Metují, Pardubice, Český Krumlov, Telč, Litomyšl, Moravský Krumlov, Přerov, Mladá Boleslav, Nelahozeves, Náměšť nad Oslavou, Velké Losiny, Moravská Třebová
- Pražský hrad: dvorní architekti Giovanni Gargioli a Giovanni Maria Filippi – postaveny konírny, sál galerie, Španělský sál

Albrecht DÜRER velikost však spočívá v tom, že se nenechal spoutat schémata. Snažil se přesně vyjádřit proporce lidské postavy. Jejich matematicky určené vztahy byly považovány za základ dokonalého řádu. Adam a Eva – mědirytina, Čtyři jezdcí z Apokalypsy – dřevořez, Vlastní podobizna

Matthis GRÜNEWALD (1470/1475-1528) Ukřižování z Isenheimského oltáře – gotický charakter díla, drasticky naturalistické detaily zuboženého Kristova těla, Sv. Šebestián z Isenheimského oltáře – precizní kresba je ovlivněna Mantegnou, výhled z okna dokazuje důvěrnou znalost nizozemského měšťanského realismu, citový

Hieronimus BOSCH (1450-1516) Jeho nespoutaná fantazie fascinovala ještě ve 20. století umělce surrealismu. Ti tohoto umělce považovali za svého předchůdce, ale Boschova fantazie nemá své kořeny ve sni ani v halucinacích, ale v morální upjatosti protestantských měšťanů. Boschovo dílo má vysloveně rozumový základ. Jeho malba je podložena umění drobnomalby. Ta měla varovat věřící před děsivými nástrahami pekla a přivést je tak k čistému mravnímu řivotu. Rajská zahrada neboli Zahrada rozkoší – oltářní triptych

MALÍŘSTVÍ - přežívala pozdní gotika, došlo k rozvoji portrétů, byly zakládány šlechtické portrétní galerie, nová technika sgrafita hodně využívána k výzdobě renesančních zámků, městských domů, paláců, českou zvláštností byly iluminované kancionály a graduály, centrem umění v Čechách byla Praha a dvůr Rudolfa II., kam často povolával významné umělce z evropských zemí, Hans von Aachen – portréty Rudolfa II., Bartholomeus Spranger – vedoucí dvorní malíř, alegorie, mytologické a náboženské náměty, Giuseppe Arcimboldo – bizarní portréty Rudolfa II., krajiny či obrazy zátiší složené z ovoce, květin, zeleniny, ovlivnil tak moderní malířství

Mistr Litoměřického oltáře – nejvýznamnější představitel českého pozdně gotického a renesančního malířství, Litoměřický oltář (po 1500) je ještě zjevně pozdně gotický, po jedné cestě do Itálie ve svém největším díle – cyklu nástěnných maleb ze života sv. Václava – dokázal, jak suverénně se vyrovnal s poučením italské renesance.

SOCHAŘSTVÍ - rozvíjí se kamenictví, řezbářství a kovolijectví, první kamenická dílna se uplatnila při dekoraci Vladislavského sálu, řezbářství je stále ovlivněno gotikou – oltářní reliéfy, ale vznikají také vzácné kazetové stropy (Nelahozeves), Adrien de Vries – pracoval pro Rudolfa II.

BAROKNÍ UMĚNÍ

Obrací se k Bohu, víře, chce stáhnout Boha dolů, přinést ho lidem, barok = absurdní, groteskní, v Portugalsku = perla, ve Španělsku = nepravidelný, období asi 17. století, sociální nejistoty, 30letá válka, bída, nepokoje, jistotu hledají v církvi, u Boha, vše je v pohybu

- rané baroko : 1600 – 1625 -> silný vliv renesance
- vrcholné baroko : 1625 – 1675 -> všechny typické znaky
- pozdní baroko : 1675 – 1750 -> sklouzává do rokoka

Realistické baroko : zaměřen na reálné, hlavně u holandských malířů 17. století

Klasické baroko : hlavně ve Francii a nekatolických zemích, orientace na renesanci

Radikální baroko : dynamické, hlavně v katolických zemích (Itálie, Španělsko,...)

Znaky - mohutnost, dramatické, neklidné, asymetrické, zakřivené linie, sugestivní, syté barvy, hry se světlem a stínem, optické iluze, vypouklý půdorys, odhmotnění staveb (hlavně uvnitř), dualismus : velký rozdíl mezi vnějškem a vnitřkem, sochy jsou dynamické, rozevláté (záhyby šatů, jako by do nich foukal vítr), festovy, girlandy, sochařská výzdoba, malířská výzdoba, umělý mramor, štíty, průčelí, pilastry, boltce, balustrády, kupole s lucernami

ARCHITEKTURA

- zámek : centrální typ (podle osové souměrnosti), zdobeno arkádami, doplněno zahradami
- kostely : hlavní loď a dvě boční, půdorys kříže, boční kaple, kupole nebo alespoň 2 věže
- kláštery : ambit (chodba kolem nádvoří), na nádvoří studna
- loreta : domek podle Nazaretského, kde bydlela Marie s Josefem, kolem komplex staveb
- morový sloup : na ochranu proti moru
- chrám, paláce

Lorenzo Bernini - přestavba Louvru, kolonáda a baldachýn u Svatého Petra v Římě -> řada sloupů, z jednoho bodu jako jeden (symbolika velké náruče církve), fontána Di Trevi -> pověra, že když člověk hodí do ní minci, vrátí se do Říma

Francesco Borromini - kostel Sv. Anežky v Římě -> znaky typické pro baroko, kostel St. Carlo v Římě -> rohový kostel

SOCHAŘSTVÍ

Lorenzo Bernini- navazuje na Michelangela, Vidění Sv. Terezie z Avilly -> socha představuje mystické spojení, dramatický výraz, extáze, drapérie, Apollon a Dafné -> dynamické, ztvárnění proměny

MALÍŘSTVÍ

radikální, klasické i realistické, objevuje se zátiší, rozvoj portrétu, pojem žánr (druh, způsob), tvořili přímo ze života

Caravaggio Itálie, Velasquez Španělsko, Rembrandt Van Rijn, Diego Velaskéz, Vermeer, Petr Paul Rubens

BAROKNÍ UMĚNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

- reakce na mělkou renesanci, dělení, rané : 1595 – 1675, vrcholné : 1675 – 1740, pozdní : spíš už rokoko, 1740 – konec 18. století, pseudobaroko : 19. století, lidové baroko : 20. století v jižních Čechách -> průčelí výstavních stavení symetrické, křížové kapličky, boží muka,...

ARCHITEKTURA

- - rané : klasicizující, je u nás mnoho cizinců, trojúhelníkové štíty, piniové šišky, koule, okna končící půlkruhem, valená klenba s kružbami, ornamenty, festony (Matyášova brána)
- : Carlo Lugoardo -> Klementinum, Valdštejnský palác
- : Francesco Caratti -> Černínský palác
  - vrcholné
- : dynamické, barokní gotika, akanty s mašlí, páska, kukátková jeviště (Kuks)
  - pozdní : rokokový interiér
  - Kryštof Diezenhofer
- : kostel Sv. Mikuláše na Malé straně, klášter v Břevnově
  - Kilián Ignác Diezenhofer
- : kostel Sv. Mikuláše na Starém městě, Loreta, Břevnov, dostavěl kopuli u Sv. Mikuláše na Malé straně
  - Jan Blažej Santini Aichel
- : barokní gotika, kostel Sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, Sedlec u Kutné hory, Želiv

SOCHAŘSTVÍ - dynamicky rozevláté, křesťanské i mytologické náměty (protiklady život X smrt, bujarost X sešlost,...), umělý mramor, štuky

- plastiky : dekorativní, barokní nadsázka, figurální, různé situace a podoby, promlouvá lidská duše
- kašny : Olomouc -> Neptunova, Jupiterova, Tritonů, Herkulova, Caesarova
- morové sloupy : se svatými, dominují na náměstích
- Jan Jiří Bendl - Mariánský sloup na Staroměstském náměstí : rané baroko, 12 soch pro kostel Sv. Salvátora proti Staroměstské mostecké věži
- Jan Brokof - řezbář, sochař, Sv. Jan Nepomucký na Karlově mostě
- František Maxmilián Brokof - sousoší Sv. Jana z Mathy na Karlově mostě : realistické, dřevořezby pro Sv. Havla, sochy na Karlově mostě : sousoší Sv. Ignáce a Františka Xaverského, sousoší Sv. Barbory, Markéty a Alžběty, Mariánský sloup na Hradčanském náměstí
- Matyáš Bernard Braun, usadil se v Praze jako 30letý, řezbář, sochař, pocházel z Tyrol, prošel Itálií, sousoší Sv. Luitgardy na Karlově mostě : světlo, stín, pro hraběte Šporka vyzdobil Kuks u Dvora Králové : 12 ctností a 12 neřestí, symbolické, původně polychromované

MALÍŘSTVÍ - motivy : lidé, zátiší, lovecké scény, krajina, portréty, znaky : svěžest, pohyb postav, exprese, světlo, stín, deformace tvarů, iluzivní perspektiva (nekonečno u fresek)

- Karel Škréta - zakladatel českého baroka, portréty, Svatováclavský cyklus v klášteře na Zderaze v Praze, Nanebevzetí : obraz v kostele panny Marie před Týnem, Pašijový cyklus z kostela Sv. Mikuláše na Malé straně
- Václav Hollar, kreslíř, grafik, odešel od nás po Bílé hoře
- Jan Kupecký - portrétista, portrét malíře miniatur Karla Bruniho
- Jan Kryštof Handke - fresky u Panny Marie Sněžné v Olomouci
- Petr Brandl - nespoutaný bouřlivák, zemřel v dlužích, portrétista, autoportrétista, Sv. Maří Magdaléna, historie Josefa Egyptského (na zámku v Jindřichově Hradci)

KLASICISMUS

asi 1170 – 1830, latinského classicus = původně označení příslušníků třídy občanů ve starověkém Římě, znamenají dokonalý, vzorný, modelový, vznikl ve Francii po rokoku (plynule navazuje) jako inspirace antikou, součástí klasicismu je sloh Ludvíka XVI.

ARCHITEKTURA - vliv osvícenství : rozum, monumentalita, symetrie, jasnost, strohost, chladnost staveb a výzdoby, napodobení průčelí řeckých chrámů, fasády se zplošťují, zdvojení oken (novinka), sloupy (korintský, dórský), plochá klenba, dekorace : girlandy, festony, rozety, perlovce, vejcovce, meandry, palmety, medailony, kapitol ve Washingtonu : vládní budova, Tylovo divadlo, Strahovská knihovna, Mariánské lázně, Františkovy lázně, Karlovy Vary, Teplice, Terezín, Platýz (1. činžovní dům v Praze), kostel sv. Kříže v Praze, vily a zámky v anglickém parku (Lednice, Valtice, Boskovice)

SOCHAŘSTVÍ - vítězné oblouky, náhrobky, napodobení antiky, idealizace tvarů, pečlivá modelace, žádná živost

Antonio Canova - Venuše : socha Napoleonovy sestry Paoliny Borghese, Napoleon : socha

Berthel Thorwaldsen - soupeř Canovy

Václav Prachner - alegorie Vltavy na Mariánském náměstí v Praze

MALÍŘSTVÍ - zájem jedince podřízen vysokým ideálům, proto malovali figurální kompozici

Jacques Louis David - maloval hlavně republiku, starověk, Napoleona, Zavražděný Marat, Napoleon při přechodu Alp, Únos Sabineek

krajiny : Antonín Mánes -> měl děti a ty taky malovali (Josef, Amálie, Quido)

portréty : Antonín Machek -> portrét Jungmanna, Božka

architektura : Ludvík Khol

náboženství a alegorie : František Tkadlík

ČESKÝ KLASICISMUS

- podstatné jsou reformy Josefa II., Národní obrození (umělecká díla shromažďuje v národním obrození Společnost vlasteneckých přátel umění, Akademie a Vlastenecké muzeum v Čechách)

EMPÍR

1800 - 1830

imperium = císařství, inspirace římským císařstvím

francouzské umění prvního císařství Napoleona

znaky - inspirace antikou, vavřínové festony, dřevo a litina, štítý s tympanonem a štukovým reliéfem, ozdoby (drápy, tlapky, lvi,...)

architektura - Christian Friedrich Schuricht : zámek Kačina, zámek Kynžvart

ROMANTISMUS A REALISMUS

ROMANTISMUS

od slova román = románový, neskutečný, dobrodružný, v rozporu s rozumem a klasicismem, hledá ideál, nechce kompromisy se skutečností, vzepřít se proti společnosti, citu, víře, rozumu, ovlivněno revolucemi

znaky - individualismus, přirozenost, subjektivita, vzepřít se proti společnosti, cit, fantazie, útěk od skutečnosti do přírody, exotiky, minulosti, náboženství, lidového umění, k národu, vytváří rozpor mezi snem a realitou, touha po svobodě

- romantismus : konec 18. století – počátek 19. století
- novoromantismus : 2. polovina 19. století, navazuje na romantismus
- období pseudoslohů : druhá polovina 19. století

ARCHITEKTURA –historismus, trvá až do secese, kombinace různých prvků u staveb, anglický park, konstrukčním prvkem je železo

- novogotika – Londýnský parlament, zámky : Hluboká, Lednice, Žleby, Sychrov u Trutnova, hrady : Bouzov, Šternberk, přestavby hradů : Rožmberk, Zvíkov, Kokořín, dostavba chrámu Sv. Víta, Vojtěcha a Václava v Praze, dostavba dómu Sv. Václava v Olomouci, Sv. Petr a Pavel na Vyšehradě
- novorománská - Drážďanská opera (Gottfried Semper), bazilika Sv. Cyrila a Metoděje v Praze
- novorenesanční - Národní divadlo (Josef Zítka, Josef Schulz), Rudolfinum (Zítka, Schulz), Národní muzeum (Schulz)
- novobarokní- Velká opera v Paříži (Charles Garnier)

SOCHAŘSTVÍ - ovlivněno klasikou, objednávky lidí, zvířat (vášeň, energie, krutost), světelné efekty Theodore Gericault, Václav Levý -zakladatel českého sochařství, chrámu Sv. Víta v Praze : sousoší Sv. Víta, Sv. Jan Křtitel, Čertovy hlavy u Liběchova do skály, sousoší Adama a Evy, Emanuel a Josef Maxové - sochy na Karlově mostě

MALÍŘSTVÍ- náměty z historie, pochmurná témata, zvěř, krajiny, zájem o barvu

- Theodore Gericault - zakladatelská osobnost, Prám medúzy : vychází ze studií lidských mrtvol, Důstojník myslivců císařské gardy dává povel k útoku
- Eugene Delacroix - hlavně portrétista, Krveprolití na Chiu : emoce, hrůza, bolest, utrpení, pobití 20 000 Řeků Turky, Svoboda vede lid : autoportrét v cylindru, hieratická perspektiva, Svoboda větší než ostatní = důležitější
- Caspar David Friedrich - malíř, grafik, hlavně krajiny, zobrazuje smutek, tragédie, symbol lodi
- William Blake - malíř, básník, zobrazuje mystiku, Duch dávných dnů, Poslední soud
- Francisco Goya - malíř, grafik, Popravy 9. května 1808 : dynamické
- William Turner- krajiny, barva, světlo, přímý předchůdce impresionismu, Déšť, pára, rychlost
- ve Francii založili tzv. barbizonskou školu, ačínali romanticky, název podle vesnice Barbizon, vůdcem byl T. Rousseau, Corot : patří k největším klasikům světového malířství
- Josef Mánes - krajinky, národně uvědomělé, jeho talent se rozdrobil v malém, kvůli společnosti, která na něj nebyla připravena, díla : Hrobník, ilustrace k rukopisu Královédvorskému, cyklus Musica (od kolébky ke smrti), Orloj (Říp, Trosky)

REALISMUS

Období 2. poloviny 19. století, rozvoj vědy, průmyslu, způsobuje větší zájem o náměty z pracovního prostředí, vychází ze skutečnosti (inspiruje se současným životem), mají v úmyslu vycházet z reality, k tomu přispěl i vynález fotografie, realis = věcný, skutečný, snaha o objektivitu

ARCHITEKTURA - přetrvává historismus

- divadla : neorenesanční Prozatímní divadlo (Ignác Ulmann), Národní divadlo (Zíték, Schulz), Rudolfinum (Zíték, Schulz)

SOCHAŘSTVÍ - hlavně portréty

- Honoré Daumier - malíř, sochař, karikaturista, tzv. Michelangelo 19. století, někdy expresivní
- Auguste Rodin - ukázal cestu moderní plastice, nebyl uznáván, prošel mnoha změnami (různá období tvorby), Portrét muže s přeraženým nosem : z bronzu, velmi realistické, Jan Křtitel : krok k impresionismu. Polibek : propletená těla, velmi harmonické
- Josef Václav Myslbek - největší český sochař 19. století, vyvíjel se od klasicismu, přes romantismus až k realismu, Oddanost : socha ve Vídni, most Palackého v Praze : Lumír a Píseň, Libuše a Přemysl, Záboj a Slavoj, Ctirad, Jan Žižka : socha v Táboře, Sv. Václav na Václavském náměstí : kolem Sv. Vojtěch, Sv. Ludmila, Sv. Anežka, Sv. Prokop

MALÍŘSTVÍ - centrum v Paříži

- Honoré Daumier - maloval sociální témata, sklouzal k sarkasmu, Pradlena, Republika
- Gustav Courbet - krajinář, sociální tematika, akty, lovecké scény, portréty, hodně maloval sám sebe, neuznáván pro hrubost práce, drsnost, odpor kritiků pro pracovní prostředí, Štěrkáři, Pohřeb v Ornans, Ateliér, Koupající se
- Jean Francois Millet - dřina, práce, pokora, Sběračky klasů, Anděl Páně, Žena s perlou
- Josef Mánes - kroje, zvyky, portréty, umělecká rodina, maloval prostý venkovský lid, ilustrace, Rukopisy Boženy Němcové : ilustrace, Orloj
- Karel Purkyně, syn Jana Evangelisty, Podobizna kováře Jecha, Zátíší s cibulí a koroptvemi, Zátíší se sovou sněžnou
- Luděk Marold - Bitva u Lipan : iluzivní prostor krajiny
- Mikoláš Aleš - cyklu Vlast : 14 lunet, stvořil je společně s Ženíškem (tvůrce 1. opony divadla)
- Vojtěch Hynais - 2. opona, dekoratér skla, učil na Akademii výtvarných umění, vyzdobil panteon Národního divadla
- Julius Mařák - profesor krajinomalby, Říp, Vyšehrad, Blaník : malby v Národním divadle
- Václav Brožík - Jan Hus před koncilem Kostnickým : obraz, hlavně témata historická, vyzdobil salonek v Národním divadle : Tři doby země české (Přemysl Oráč s kněžkou Libuší, Karel IV., Rudolf II.), Zvolení Jiříka z Poděbrad za krále : obraz na Staroměstské radnici

SECESE

konec 19. století (80. léta), vrcholem byla světová výstava v Paříži v r. 1900, světová označení Německo : Jugendstil, Francie : Art Nouveau, Anglie : Modern Style, Itálie : Stile Floreale, secessio = odchod, odtržení (od akademismu, historismu), Mnichov, Berlín, Vídeň, poslední zdařilý pokus o vytvoření univerzálního slohu, rozšířil se po celém světě, vládný ornament, křivky, plošnost, vyjadřuje řád, vyvolává však dojem nezávislosti pohybu v ploše, motivy

- květinové : lilie, tulipán, kosatec=muž, lekníny, symbolické významy, dají se rozložit do plochy
- zvířecí : labuť, páv, symboly instinktů, vášní, erotiky
- listy
- lidské tělo : pohybuje se mezi skutečností a ornamentem
- exotické
- inspirace v japonském umění a u Keltů, na Krétě, u Williama Blakea, v maurském umění
- barvy, harmonie, ne kontrastní, odstíny žluté, modré, zelené, fialové, černé, bílé
- různé materiály : dřevo, železo, beton, sklo

ARCHITEKTURA - spojuje umění, techniku, účelnost, fasáda : ornamentální plocha spojena s linií a to vytváří rytmus

- Antonio Gaudí, barevné glazované kachle, zlomky porcelánu, sklo, kovy, světlo, bezbřehá fantazie, termiště, komíny, okna (stavby na kostře ze železných prutů), kostel Sagrada familia -> napodobuje gotiku, Barcelona
- Charles Rennie Mackintosh - zakladatel proud geometrického, neomítnuté zdivo, velká okna, dřevo, železo, sklo
- School of Art v Glasgow -> umělecká škola
- Victor Horta - z ocele a skla, výzdoba z rostlinné říše
- Josef Franta : Hlavní nádraží v Praze
- Vídeňská budova Secese -> pozlacená kupole s listy

SOCHAŘSTVÍ - Jan Štursa - sochař, mládí, puberta, ženské akty, portréty

MALÍŘSTVÍ - lineární kresba, plošná kompozice, dekorativní stylizace, vlivnili ho Gauguin, Lautreck

Gustav Klimt - zakladatel vídeňské secese, netradiční formáty, geometrizace, ornament, lidské postavy jsou nesymetrické, ženské portréty, Tři lidské věky : obraz, doplněn různými symboly

Alfons Mucha - vlastní styl, plakáty, smyslná ženskost, idealizované postavy žen, bohaté vlasy, šperky, plakáty : pro Satan Bernhardtovou a její divadlo Renaissance -> Gismonda, Lorencezin, Dáma s kaméliemi, Dáma s cigaretami, Job, viněty, jídelní lístky, navrhl 1. československé známky, Slovanská epopej : namaloval v USA, cyklus z historie Slovanů

František Kupka- filosofický, abstrakce, Cesta ticha, Radosti - Balada, Počátek života, Vudo - Černý idol

umělecké řemeslo - Art deco, z francouzského dekorativního umění, univerzální dekorativní styl, hlavně ve Francii, 1909 – 1929, používá se asi od 70. let, dekorativní tendence 20. let vyvrcholily na velké Výstavě dekorativních umění v Paříži r. 1925 (v českém pavilonu J. Gončár), přechod mezi secesní dekorací a funkcionalismem, móda, nábytek, interiér, architektura, malba, sochařství

- původně styl elitní vrstvy, která se chce bavit -> oddych, radost, prožitek okamžiku

IMPRESIONISMUS

Impresionismus je umělecký směr, který vznikl koncem 19. století. Byl reakcí na ateliérovou malbu, jeho cílem je malba v přírodě, kde se pokouší zachytit okamžitou atmosféru dané chvíle, neopakovatelné chvíle, okamžik duševního rozpoložení. Navazuje na realismus, se kterým má mnoho společných prvků.

Pojem impresionismus je odvozen od obrazu Clauda Moneta *Impression, soleil levant* (Imprese, východ slunce), který byl roku 1874 vystaven na výstavě nezávislých malířů v Paříži. Poprvé tento pojem (v hanlivém smyslu) použil kritik Louis Leroy, neboť obraz považoval za nedokončený. Prosazení impresionismu ukončilo tradiční akademické umění a nastal rozvoj moderního umění.

MALÍŘSTVÍ

- Eduard Manet - vůdce, provokoval, *Snídaně v trávě* -> provokace kvůli nahé dívce mezi oblečenými muži, *Bar ve Felies Bergére* -> Bar u šílených pastýřek
- Claude Monet - *Impression, soleil levant*, maloval cykly -> *Rouenská katedrála*, *Lekniny*, *Kupky sena*
- Camille Pissarro : krajinář
- Alfred Sisley : zimní a jarní krajiny
- Auguste Renoir - maloval ženy, jemné s atmosférou, *Lisa*, *Gabriela*, *Milenci v trávě*, *Cesta v louce*, *Houpačka*, *Snídaně veslařů*
- Edgar Degas - malíř, sochař, grafik, maloval balet, tanečnice, dostihy, používal i své fotografie, sochy z vosku (tanečnice, koně), *Apsint*, *Taneční třída*
- Berta Morisotová : příbuzná s Manetem, Francouzka
- Antonín Slavíček - krajinář, *Břízová nálada*

SOCHAŘSTVÍ

- Auguste Rodin - nelze ho zařadit, může být i recesista nebo symbolista, *Kovový muž*, *Muž s přeraženým nosem*, *Jan Křtitel*, *Občané z Calais (pomník)*, *Myslitel*, *Balzac*

POSTIMPRESIONISMUS –

asi 1884 – 1905 (nástup fauvismu), odmítají impresionistickou povrchnost

- Paul Cézanne - otec moderní malby, nachází základní stereometrické tvary, archetypy (válec, koule, kužel, barevné plochy), ovlivnil kubisty, fauvisty, orfisty geometrickou abstrakcí, Hráči karet, Zátíží s jablky a pomeranči
- Vincent van Gogh - vcítuje se do lidí, krajiny, věcí a tím chce proniknout do podstaty věcí, barvy je nadsázkou, Jedlíci brambor, Montmartre, Arbes, autoportréty, Slunečnice, Obilné pole s havrany, Zelené žito, ovlivnil expresionismus, fauvismus, Picassa, akční malbu, informel, tašismus
- Paul Gauguin - Žlutý Kristus, Bílý kůň, Monsieur Gauguin, Tahiti
- Henri Toulouse-Lautrec - zakladatel moderní grafiky, perfektní kresba, pozoruje skutečnost, typy lidí, karikatura, ironie, sarkasmus, brutálně něžný, tvůrce plakátů, 1. litografický plakát pro Moulin Rouge (kavárny, kabarety, tančírny, nevěstince, cirkus)
- Henri Rousseau - naivní malíř, nedělní, primitivní, neškolený umělec, detail, realismus, nepřesnosti v anatomii i perspektivě, jasné a spontánní barvy, nulové světlo, citové, Spící cikánka, Sen, Já – člověk krajina

FAUVISMUS A EXPRESIONISMUS

20. století, vlivy : vynálezy, kosmické lety, dvě světové války, diktatury, humanisté, umění bez hranic slohů, realismus zůstává i ve 20. století, ale část přebrala fotografie, ale i odpoutání od reality, konstruktivní směry (iniciované kubismem), moderní umění z latinského modo=nyní, právě, současné, nejčastěji označované směry reagující na realismus 19. století od impresionismu dál, stylově nejednotné, souhrn uměleckých směrů

FAUVISMUS

- 1906 – 1908, vznikl ve Francii, je 1. směrem 20. století, z francouzského fauves=dravé šelmy, divoká barevnost, pojmenování, které použil kritik Louis Vauxcelles v r. 1906, ujalo se pro sdružení francouzských malířů (sdružení kolem Hančino Matisse, vystavující r. 1905 v pařížském Podzimním salónu), spoléhá na cit, instinkt

Charakteristická je pro fauvismus barva, je emocionální, užívají čisté barvy, velké plochy (větší než impresionisté), barvy působí nezávisle na spojení s předmětem, snaží se vytvořit atmosféru, linie, obrys, celek důležitější než detail, náměty jako u impresionismu a postimpresionismu (krajina, portrét, zátiší), bez perspektivy a modelace

- Henri Matisse -malíř, grafik, sochař, vystihl celkovou harmonii obrazu, výraz, barvu, ta má působit, barvě podřizuje modelaci, světlo, stín, prostor, linii, po druhé světové válce vytváří barevné koláže : harmonie, jasnost, klid, Žena v klobouku : portrét manželky, Portrét se zeleným pruhem : použil modrou, zelenou a červenou
- Dufy Raou : malíř, grafik, tvořil i keramiku, motivy jsou ulice, hlavně pařížské
- André Derain : malíř a grafik
- Vlaminck Maurice - malíř, grafik, stupňuje barvu do krajnosti, profesionální cyklista a automobilista

EXPRESIONISMUS

Experimere = vyjádřit, exprese = výraz, stojí proti racionalitě, je bezprostřední, citové stavy člověka a projevy, z vnitřní potřeby člověka nějak vyjádřit pohnutky a stavy, směr 20. století, stojí v opozici k popisnému naturalismu a smyslovému impresionismu, chce vyjádřit pocit tísně a úzkosti, nadsazené prostředky (deformace, karikatura), chce proniknout k podstatě věcí, dějů, dovnitř člověka, co člověk cítí

- Eduard Munch -v dílech se odráží osamění, nemoci a autorovy myšlenky na smrt, zobecňuje lidské vlastnosti i s jejich dramaty (starosti, úzkosti), zvýrazňuje fyziognomii, Výkřik
- James Ensor - davy lidí v pitvorných maskách, deformace těl, obličejů, grimasy, používá živelné a fantaskní
- malířství
- skupina Die Brücke (1905 – 1913) v grafice se zaměřili na dřevoryt (tisk z výšky, dřevěná deska řezaná podél kmene, po letech), rytinu (z hloubky), různé materiály, lept (z hloubky), měď, zinek
- skupina Der blaue Reiter (1911 – 1914)
- V. Kandinskij dokonce se dostal až k abstrakci, zjednodušuje malbu na široké zářící barevné plochy, linky odkazují k realitě
- Paul Klee - vytváří mnohostranná podobenství, experimentuje s technikami, materiálem
- OSMA : r. 1907 tuto skupinu založil E. Filla, zástupci byli Kubišta, Procházka, Kubín, Nosák

KUBISMUS, FUTURISMUS, METAFYZICKÁ MALBA

KUBISMUS - z francouzského cube = krychle, projevil se hlavně v Paříži, ale i mnohde jinde, název vznikl z hanlivého označení obrazu Braqua (jakoby sestavený z krychlí), zkoumají námět z více hledisek, zjednodušili formu, tvary, skutečné věci na obrazech malovali z různých pohledů a ty pak sestavovali v nové tvary -> princip mnohahledovosti, nepoužívali tradiční perspektivu, zrušili prostor popředí/pozadí, vlevo/vpravo, dole/nahore

- protokubismus, období 1907 – 1910, Redukce, témata je hlavně krajina, figura, portréty, zátiší, rozklad předmětů na řadu menších tvarů
- analytický kubismus, období 1913 – 1914, Rozbití tvarů, analyzují předměty, bez souvislé obrysové linie, okry, vznikla papírová koláž (díky vylepování novin), která znamenala odkaz k realitě
- syntetický kubismus .- např. ze dvou válců vytvořili láhev, skládání tvarů do konkrétních věcí, vytváří přímo na plátně pomocí jiných materiálů nové předměty

- Pablo Picasso (1881 – 1973) - Španěl žijící ve Francii, grafik, sochař (vytvářel z kovu, dřeva, nalezených předmětů), malíř, modré období (1901 – 1904), zobrazuje lidskou spodinu, chudáky, Chudáci na mořském břehu, růžové období (1904 – 1906), díla byly méně expresivní, hlavně akty dívek, harlekýni, cirkus, Cirkusácká rodina, Toaleta, Slečny z Avignonu : obraz, který začal malovat někdy v r. 1906 – 1907, do smrti ho nedokončil, neustále ho přemalovával, inspirace negerským stylem, nemá kompoziční jednotnost, barva je velmi tvrdá a suchá, Guernika : obraz z r. 1937, reakce na nálet nacistického letadla na španělskou vesničku za španělské občanské války, kontrasty světla a stínu, není přesná realita, jen naznačuje hrůzu a pocit viny, sarkasmus, ironii

FUTURISMUS - futurus = budoucí, italský směr, který ovlivnil Francii, Německo, Čechy a Rusko, název si dali sami, odmítli program dřívějších autorů i současníků, zaujal je pohyb, rychlost, síla, rytmus moderního života, krása strojů, oslava války, používají kubistického rozkladu, hledají řád v pohybu (hrany, ostré barvy, až k abstrakci)

- Umberto Boccioni - malíř, sochař, jedinečné tvary prostorové kontinuity malířského dynamismu cyklisty
- Marinetti - největší stoupenec, pohyb, tvar, odmítnutí, psychologie
- Bohumil Kubišta –malíř, díla : Vlák v horách, Vodopád v Alpách

METAFYZICKÁ MALBA (italsky Pittura metafisica) je umělecký směr projevující se hlavně v malířství. Rozvinul se v Itálii a jeho hlavní představitelé byli Giorgio de Chirico a Carlo Carrà, z metafyzické malby vycházel také Giorgio Morandi. Směr se upevnil v roce 1916, formoval se kolem revue Valori plastici (založené 1918) a úpadek nastal po nástupu fašismu v Itálii roku 1923.

Směr reagoval na futurismus, dynamismus a civilismus a stal se důležitým předchůdcem dadaismu a surrealismu. Pro metafyzickou malbu je typické vyjádření klidu, ticha, nehnutosti. Je v ní obsažena nostalgie po antice, fantasknost, tajemnost, má emotivní náboj. Znázorňuje neskutečnost, fantazii, zneklidňující předměty odrážející snové představy. Umělci metafyzické malby využívali podvědomých podnětů, uctívali magickou moc čísel a geometrických obrazů

POČÁTKY ABSTRAKTNÍHO MALÍŘSTVÍ

abstrakce je nefigurativní umění, bezpředmětné, nezobrazující, absolutní, čisté, konkrétní, abstracus = odvrácený, odtažitý k realistickému umění, nezobrazuje viditelný svět, ale chce jej vyložit, nezobrazuje předměty podle toho jak jej vidí, ale znázorňují věci děje, které nevidíme (vání větru, nevyslovitelné pocity, myšlenky,...), používají k tomu znaky (bravu, tvar, objem, linie, prostor, pohyb, strukturu,...)

- abstrahuje realitu (přírodu) - abstrakce = myšlenkový proces, při kterém např. z předmětu odloučíme jeden detail a tím jej oddělíme od ostatních, závislé na formách odvozených z reality
- tvoří pomocí kompozic, které vznikají vzájemnými vztahy mezi barvami a tvary
- konkretizace = zpředmětnění něčeho, co bylo původně neviditelné a nehmátelné, nezávisí na realitě

Vasilij Kandinskij

František Kupka - vztahy mezi linií, barvou a plochou, zajímá jej pohyb, vytvořil logo Koh-i-noor, zástupce orfismu, výtvarný teoretik a ilustrátor

Constantin Brancusi - sochař, vejcí považoval za archetyp

ORFISMUS

Orfismus (umění) — malířský směr, nazývaný též „orfický kubismus“, který způsobem svého vyjádření přibližuje výtvarné umění jiným uměleckým formám, především hudbě a poesii. „vyjádření pro současnou existenci různých vlastností a forem jednoho subjektu a jejich vzájemnou komunikaci (simultanismus). František Kupka a Robert Delaunay

SUPREMATISMUS

Suprematismus je umělecké hnutí z počátku 20. století, jehož podstatou je geometrická abstrakce. V roce 1915 ho založil ukrajinsko-polský malíř Kazimír Malevič, když vystavil svůj obraz Černý čtverec. Někteří členové ruské avantgardy v jeho duchu tvořili do počátku 30. let

NOVOPLASTICISMUS

Neoplasticismus je umělecký směr, který vznikl v první polovině 20. století v Nizozemsku v důsledku izolace od pařížské umělecké komunity, kterou v té době umocnila první světová válka (Nizozemsko bylo neutrální). Zformoval se mezi umělci, sdruženými do takzvané skupiny De Stijl (česky "styl"). Její myšlenky byly formulovány v stejnojmenném časopise a v Manifestu (listopad 1918). Kromě Pietta Mondriana, který byl nejvýznamnějším členem skupiny, nutno zmínit Theo Van Doesburga, který byl jejím zakladatelem. Co se týče samotného neoplasticismu, šlo v něm především o abstraktní čistotu, odpovídající matematickému vyjádření skutečnosti M. J. H. Schoenemaekera, které podle představitelů tohoto směru odpovídalo univerzálním, spirituálním a harmonickým pravdám o vesmíru a místě lidstva v něm (uvedeno Pietem Mondrianem v pamfletu "Neoplasticism" v roce 1920.) Tento směr měl velký vliv na architekturu a dekorativní umění (konstruktivismus, Bauhaus

VÝTVARNÁ TVORBA 20, A 30. LET

DADAISMUS období 1916 – 1922, s centrem v Curychu a New Yorku, zanedlouho se rozšířilo i do Berlína, Paříže, Kolína a Hannoveru, velmi různorodé, ale bez programu, vycházeli proti válce, zvykům a hodnotám, destrukce řádu, který je zklamal, nejdůležitější je princip náhody, spontánnosti, hravosti, humoru, to vedlo k provokaci, šoku, svobodě, skandálům, mystifikaci, ruší hranice mezi druhy výtvarného umění, snaží se spojit divadlo a výtvarné umění

- koláž : humorná absurdita
- asambláž : tvořil je K. Schwiters
- ready made : hotové obyčejné předměty jsou vystaveny pod novým názvem (např. láhev, kolo,...)
- fotomontáž : kombinace fotografie a kresby, vyjadřovali obraz okolního pomateného světa

autoři se sdružovali kolem Tristana Tvary (který vytvořil manifest) v kabaretu Voltaire

- Marcel Duchamp, Francis Picabia, přivedli dadaismus do USA
- Max Ernst -tvůrce koláží a obrazů
- Man Ray - rayogramy : fotografie bez použití fotoaparátu

SURREALISMUS - období 20. let 20. století, česky nadrealismus, název byl převzat z podtitulu jedné Apollinairovy divadelní hry, díla od čiré fantazie až po složitou alegorii nebo snovou realitu, spontánnost, bezprostřednost a (ne)rozumová kontrola, chce vypovědět vše, co se děje v lidském podvědomí, základ je v psychoanalýze Sigmunda Freuda, nedůvěra v rozumový přístup, reakce na společnost a nesmyslnost války, zklamání z moderní civilizace, hledání nové inspirace, nových hodnot, snažili se šokovat

: naturalistická, opírá se o věčný přepis vnitřních vizí Salvator Dalí, Tanguy, Delvaux, Magritte

absolutní využívá metody psychického automatismu, autor vědomě prakticky neovládá kresbu, malbu, psaní, využívá znaků, které tvoří nové významové symboly, Miró, Klee, Mason

- vychází z metafyzického malířství, dadaismu, Arcimbolda, Rochce, Redona
- koláž : obraz se vytváří nalepováním barevných a potištěných papírů, látek, výstřižků i nalezených předmětů, slepí se z nich jakési obrazy, předměty
- frontáž : způsob kresby, kterou přenášíme tužkou na papír reliéfní strukturu podložky (kůra stromu,...)
- asambláž : trojrozměrná obdoba koláže, spojení materiálů a předmětů, lepení, svařování
- dekalk : skvrny tuše nebo barvy se otisknou na papír a dotváří se podle fantazie
- fotogram : na fotografický papír se položí předměty, ty se osvítlí a po vyvolání vznikne stínovaný obraz, bez použití fotoaparátu

Salvator Dalí - Španěl, v obrazech používá grotesknost, hrůzu, tzv. paranoicko-kritická metoda, exhibicionista a mystifikátor

PURISMUS – úsilí o tvarově čistou architekturu

FUNKCIONALISMUS - Funkcionalismus je architektonický sloh, který lze zařadit do obecného pojmu moderní architektura. Ta začala krystalizovat ve 20. letech 20. století a podobně jako předcházející historické slohy, hledala svůj výraz ve formách vyjadřujících její filozofii, ovlivněnou celospolečenskými změnami. V oblasti architektury a stavebnictví to znamenalo stavět domy podle jejich funkce a zároveň reagovat na požadavky průmyslu.

ABSTRAKTNÍ UMĚNÍ PO ROCE 1945

netradiční postupy, materiály, popření estetických a formálních norem, svoboda k extázi, kontemplaci

GEOMETRICKÁ ABSTRAKCE - geometrické tvary, kontrasty barev, malba barevnými plochami (měkké obrysy), Hard edge painting : tvrdý pevný okraj, protipól abstraktního expresionismu, precizní geometrické tvary

- Max Bill - sochař, Švýcar
- August Herbin - malíř, Francouz

OP-ART - optické umění, vizuální, směr geometrické abstrakce, opak lyrické abstrakce, využití logiky, rozumu, přesnosti a optických klamů (dojem pohybu, vibrace, vzdouvání,...)

- Viktor Vasarely - Maďar, malíř, sochař, grafik, žil ve Francii, měl vliv na módu a dekorativní umění, experimentoval s plošnými strukturami -> černobílé kontrastní útvary a geometrické vzory vkládal do figur harlekýnů a zeber, kineticko-abstraktní styl

KINETISMUS, trojrozměrný dojem pohybu, vibrace, vzdouvání, rotace, permutace, kinesis = pohyb, ne iluze, ale fakt, syntéza divadla, architektury, filmu, hudby, vědy, techniky, spojuje světlo a zvuk, překonává tradiční státnost v dílech, rozvíjí dynamické prvky

- Alexandr Cadler - americký sochař

MINIMAL ART - opakování minimálních elementárních strohých tvarů (krychle), seriálně, bez individuálního rukopisu, pro svůj vztah k prostoru měl směr těsné vazby k architektuře a ovlivňoval experimentální stavby, urbanistiku, inženýrskou architekturu, ztvárnění krajiny

- Robert Ryman
- Agnes Martinová

ABSTRAKTNÍ EXPRESIONISMUS - akční malba (gestická) = nefigurativní, v Americe i v Evropě, pocity, dojmy, svobodný rukopis, uvolněná barevnost, automatika, gesta, rytmus čar, vliv surrealismu, fantazie, kaligrafie, barvu brali přímo z tuby či plechovek společně s pískem, sklem, proces je nejdůležitější

- Jackson Pollock - Američan, zavedl techniku drippingu (lití barvy z plechovek, emailové barvy se nalijí na plátno, které je na zemi, používají i nůž a zednickou lžící)

INFORMEL - může být brán široce (spadá do něj lyrická abstrakce, tašismus, lettrismus, expresivní abstraktní mestická malba, art brut i strukturální abstrakce) i úzce, informel = netvárný, spontánní, bez pravidel, prostor tvořen pastózní hmotou, pískem, sádkou, provazy, štěrkem, umělou hmotou

- Antoni Tapies

ART BRUT - umění v surovém stavu, proud informální malby, tvorba chorých dětí, autorů bez vzdělání, barva i s pískem, plátno se perforuje, skupina Cobra, v Kodani, Bruselu, Amsterdamu, inspirace dětskou a neumělou emotivní tvorbou

Jean Dubuffet, Vladimír Boudník -malba dle oprýskaných zdí, to má znázorňovat naše nitro

POP – ART, NOVÝ REALISMUS, NOVÁ FIGURACE, HYPERREALISMUS

POP-ART - umělecký směr vzniklý v polovině 50. let a dominantní v 60. letech 20. století, ovlivněn populární hudbou a komerčním uměním, charakteristické je pro něj přejímání motivů i techniky z předmětů každodenní potřeby, inspirace velkoměstskou kulturou s jejími vizuálními projevy (fotografie, film, reklama, komiksy) termín pop-art byl poprvé použit anglickým uměleckým kritikem Lawrenceem Allowayem v r. 1958 k popisu obrazů zachycující poválečný konzumní styl života, hlavními rysy amerického pop-artu je především používání velkých formátů, zářivých nebo naopak mdlých barev

- Andy Warhol - jeho díla vytvořená technikou sítotisku zobrazují opakující se řady výrobků nebo osobností, např. Campbellovy polévky, láhev Coca-Coly, Marilyn Monroe

NOVÁ FIGURACE- umělecká tendence vystupující od konce 50. let 20. stol. proti nadvládě nefigurativního umění, umělci nové figurace jsou zaměřeni zejména na obnovu lidské figury, používají techniky montáže, asambláže, serigrafické a fotografické metody, s cílem vyjádřit základní problémy lidské existence

- Francis Bacon - využíval fotografii, deformace těl dávají tušit existenciální podtext, namaloval cyklus 8 studií papeže, které začínají vážným a klidným postojem a končí v záchvatu křečí
- Henry Moore - tématem tvorby jsou zejména ležící postavy
- Olbram Zoubek, Karel Nepraš, Michael Rittstein, Boris Jirků, Jiří Anderle, Jiří Načeradský

HYPERREALISMUS je mezinárodní umělecký směr, který vznikl v pozdních 60. letech. Hyperrealismu se také říká Fotorealismus. Občas proto nebylo na první pohled možné rozeznat malbu od fotografie. Pod vlivem Pop-artu reakce na minimal a konceptual. Toto umění pravidelně zobrazuje viděné a každodenní skutečnosti, zachycuje výrazy tváře, postoje, gesta nestředěných okamžiků. Zobrazuje syrovou realitu jako jsou rodinné výlety, portréty a výlohy se zbožím. Působí zde preciznost malby (akrylové malby), použití s fotografickými předlohami, fotomontáže a projekce fotek na plátno.

- Chuck Close a jeho dílo Richard.
- Howard Kanovitz a jeho dílo Gardiální klavír
- Donald Eddy a jeho dílo Volkswagen

NOVÝ REALISMUS - noví realisté: nekrada, varianta POPARTU, skupina umělců tvořících v Paříži od konce 50. let, 1960 J. Klein: „toto je nový realismus – nové citové přístupy k realitě“, někteří už zasahují do dalšího vývoje umění – nových tendencí (konceptuální, kinetické umění)

- Yves Klein - proti kultu umělce, vliv i na umění performance (divácké představení), body art, kinetické umění, monochromní obrazy – patentovaný odstín modré IKB 1B –International Klein Blue, důležitá není abstrakce, ale barva, nejdříve zkoušel různé barevné, nechtěl aby byl znát jeho rukopis – maloval válečkem, hlavně modrá – příroda, moře, nebe ...
- ARMAN - jeho princip tvorby je Akumulace – hromadění – je to instinkt lidské společnosti – objevuje se ve výlohách, továrnách, Podstavce na golfové míčky, cyklus Popelnice, cyklus Záchvat vzteku

MINIMAL ART, KONCEPTUÁLNÍ UMĚNÍ, AKČNÍ UMĚNÍ A POSTMODERNA

MINIMAL ART- opakování minimálních elementárních strohých tvarů (krychle), seriálně, bez individuálního rukopisu, pro svůj vztah k prostoru měl směr těsné vazby k architektuře a ovlivňoval experimentální stavby, urbanistiku, inženýrskou architekturu, ztvárnění krajiny

- Robert Ryman
- Agnes Martinová

KONCEPTUÁLNÍ UMĚNÍ vzniklo v polovině 60. let. Umělec odmítal jakékoliv metody výtvarného umění. V širším smyslu rozumíme konceptuálním uměním umění, kdy rozhodující věcí je idea a vytvořený předmět. Vzdává se realizace v materiálu a vyjadřuje se formou návrhů (konceptů).

V užším smyslu rozumíme konceptuální umění, což je výraz zastřešující označení pro postupy, kdy hlavním prostředkem byla myšlenka a nelogické závěry ve svých dílech. Umělcova myšlenka byla subjektivní a občas se vyznal více v cizím díle, než v tom svém. V 60. letech překračují předmětný charakter umělecké tvorby, kdy je použita realizace „živé“ tvorby před diváky= akční umění, happening, performace, body art, land art a instalace.

AKČNÍ UMĚNÍ, které vzniklo v 60. – 80. letech, ale kořeny mělo již ve starém Řecku. Vše se odehrává v akci, které nejsou statické. Vyjádření je v prostoru a čase, kdy je umění společně s dějem v činu, je živé a žité.

Po válce vznikly v Akčním umění 3 další hlavní pojmy a těmi jsou happening, event jako předznamenání umění instalace a performace, čímž byl v 70. letech typický body art(= umění těla). Dalšími vedlejšími pojmy byly Body art, Land art a Instalace.

HAPPENING, je umění časované, pomíjivé a ruší předěl mezi uměním a životem. Happeningy jsou kolektivní akce, kdy bylo zapojeno publikum. Zakladatelem tohoto umění byl Allan Kaprow a organizací bylo hnutí Fluxus.

- John Cage, hudebník, skladatel, který zorganizoval koncert, kde dirigoval přátele ze žebříčku. Allan Kaprow a jeho dílo 100 pneumatik 50 sudů. Wolf Vostell a jeho dílo V Ulmu, o Ulmu a kolem Ulmu. Joseph Beuys, který měl na starost akce skupiny Fluxus.

PERFORMANCE (= představení), v tomto umění nejsou žádné rozdíly mezi uměním a životem. Má pevný scénář a je plánovaným mechanismem vnímání, které je směřované k divákům. V obsahu je použita názorová pluralita, kterou dekóduje performer a nabízí jí divákům.

- Joseph Beuys a jeho dílo Jak vysvětlíme obrazy mrtvému zajíci. Ulay-Amramovičová, která v dílech použila akce s chřestýšem a bumerangem a s lukem a šípem. Tomáš Ruller a jeho dílo Pakulení, Oslava přeletu ptáků, Být či nebýt.

BODY ART vzniklo v 70. letech a byl projevem performace. Umělec v tomto umění byl autor díla i autorem sebe sama. Cílem tohoto umění bylo překonat mediální charakter umění a obejít se bez zprostředkujících článků. Divák musel poselství doplnit sám a byl tak motivován ke spolupráci.

- Stuart Brisley, Denis Oppenheim a Uwe Poth, kteří kreslili kolem sebe. Yves Klein a jeho dílo Antropometrie, kdy dílo vytvořil otisky na plátně.

LAND ART je umělecký směr 60. – 70.let, který vznikl v USA. Toto umění bylo realizováno formováním přírodních a civilizačních útvarů s odkazem. Toto umění bylo zpřístupněno široké veřejnosti a konečně upadlo malování na plátna a vystavování v galeriích. V dílech byly používány přírodní materiály, jako jsou například kameny, rostliny, hlína, nebo i dřevo. Tato díla byla vystavována mimo prostory galerií ve volné přírodě.